

Af Cand. Phil. Steen Ole Rasmussen, skribent for [Det Stenske Forlag](#).

Tabu¹

Occupy Wall Street og 15-M er del af en global reaktion imod "den økonomiske besættelse", imod samtidens store og nærmest religiøse tabuer omkring markedets velsignelser og troen på evig økonomisk vækst.

Finanskrisen er ikke bare en krise, men den perfekte begrundelse for at revurdere troen på det frie marked og meningen med evig økonomisk vækst. Det store spørgsmål er, om de protesterende ser det sådan, eller om de blot vil have del i bordets glæder, deltage i og bidrage til sygdommen, det galoperende globale overforbrug!

(Kommentaren til uge 42, 2011)

¹Tabuer er kulturelt betingede forbud mod eksplicit at rette opmærksomhed mod noget bestemt, omtale det eller beskrive det. Sædvanligvis centrerer tabuer sig om religiøse symboler, religiøst trosindhold, men grænserne mellem trosindhold og andet indhold kan selv være tabubelagt. Fx kan man vide, at det moderne samfund har svært ved at tro, hvad der vides om de økologiske problemer, der følger af den økonomiske udvikling, den naturvidenskabelige naturbeherskelse; menneskehedens succes og udbredelse. De selvnegerende tilbøjeligheder ved det moderne samfunds bestræbelser på at opnå succes er tabuiserede, i en grad der undgår det moderne samfunds manifesterede opmærksomhed. Men afsløringen af disse tabuer ligger latent og truer under de officielle lovprisninger af udviklingen. På den måde minder det moderne samfunds tabuer om fortidens.

Angsten for at miste et mål i tilværelsen kan stå i vejen for refleksionen over målets gyldighed. Modet kan svigte, hvor det er nødt til at være større end angsten for at miste troen, hvis troens fremtid skal afhænge af mere end held. Troen er da blevet til overtro.

Er troen på markedet blevet til overtro?

Ideologi, religion og almindelige moderne og funktionalistiske succeskriterier kan antage faretruende dimensioner. De ideologiske og religiøse manifestationer bliver rigide, konservative, uproduktive og destruktive. Antagede succeskriterier har tilbøjelighed til at blive hævdet stadig mere rigidt, i takt med at de anfægtes – i takt med at tvivlen presser sig på, så bliver de troende mere og mere dogmatiske og fanatiske i deres orientering mod troens genstand.

Det politiske system ofrer nu statens sidste midler i forsøget på at redde finanssektoren. Det sker i en situation, hvor de statslige ressourcer, institutioner og anseelse systematisk er rullet tilbage over en periode på mere end 30 år, netop af hensyn til markedet!

Markedet har aldrig været mere frit! Det har aldrig haft større råderum eller været mere feteret. Og se, kære venner, finanssektoren står over for nogle gevaldige problemer. Bankpakke I, II, III og IV er vedtaget her til lands. EU har kastet en redningskrans ud på mere end 3 billioner kr. og pønser nu på at firdoble den i den kommende uge.

I takt med at markedet truer med at synke sammen, så bliver forsøgene på at redde det blot mere og mere rigide. Det politiske system forstår tilsyneladende ikke hvor afslørende det er for dets egen forfatning.

Markedet har, i og med at det konstant truer med at gå ned, bevist at det ikke er løsningen på alverdens problemer. Alligevel ofrer det politiske system, staten, sine sidste ressourcer i forsøget på at redde markedet! Det vidner om en rigid, ideologisk fanatisk tro på markedet, blindhed over for det faktum, at markedet er problemet, ikke løsningen!

Sådanne generelle betragtninger handler om det moderne samfunds tro på og evne til at tvivle på målsætningen i den økonomiske vækst. Bag den rationelle og objektive forfølgelse af de økonomiske succeskriterier gemmer der sig en tro på både formålmæssighed og rationalitet, som på trods af parolerne omkring det moderne, modernismen, kan være alt andet end hensigtsmæssig og rationel. Troen på formålmæssigheden i den økonomiske vækst og på det økonomiske systems rationalitet behøver ikke at være formålstjenlig i bredere forstand eller adlyde andet, end netop den alt for snævre økonomiske rationalitet. [Økonomiens rationalitet](#) er ikke nødvendigvis hensigtsmæssig, hvis man orienterer sig imod den i kraft af andre briller end dens egne.

Alene tvivlen og refleksionen over det eviggyldige i de økonomiske succeskriterier er fx stort set tabu i massekommunikationens italesatte realitet. Her kommer

refleksionen og tvivlen aldrig længere end til den rigide og ideologisk begrundede antagonisme mellem ”for og imod den økonomiske vækst”. Ræsonnementet, den kvalificerede begrundelse for eller imod det eviggyldige i den økonomiske væksts hensigtsmæssighed, udebliver. ”Vækstens for og imod” sættes aldrig op i en forpligtende afvejning over for hinanden. Enten falder vurderingen på den økonomiske rationalitets betingelser, eller også falder den uden for den økonomiske rationalitet. Den sammenlignende betragtning over spørgsmålet, som må omfatte og afveje dette ”for eller imod” på et fælles grundlag, er tilsyneladende udelukket, forbudt på forhånd. Det er som om, at den moderne realitet, dyrkelsen af væksten, aldrig møder sin modsigelse på sammenligningsgrund.

Den sande tvivl og de rationelle betragtninger over det meningsfulde i væksten er tabuiseret eller også så er den pr. definition udelukket fra netop den økonomiske rationalitet, fordi den økonomiske rationalitet, det økonomiske system, er kognitivt blind for sig selv,

- blind for sin egen rationalitet,
- blind for det hensigtsmæssige i egne hensigter,
- blind for den økonomiske væksts tilbøjelighed til at efterlade mangel, hvor den sigter på at afskaffe den.

Hvis og hvis, så!

Hvis den økonomiske vækst støder mod sine egne forudsætninger, **så** er der tale om en trussel, der kommer af selve inertien bag det at have sit mål i den økonomiske vækst: Det er så at sige målsætningen, troen på målet i og meningen med det at gå efter væksten, der anfægtes af, at bestræbelserne på at opnå økonomisk vækst på så mange måder er med til at underminere ikke bare den økonomiske væksts egne forudsætninger, men livets i det hele taget.

Kernen i troen på det rationelle og hensigtsmæssige i bestræbelserne på at leve op til de økonomiske succeskriterier er dermed anfægtet på en måde, der burde kunne falde som en økonomisk betragtning. Men det kan den ikke: Den økonomiske rationalitet er tværtimod i stand til at reducere spørgsmålet om det at tage vare på økonomiens forudsætninger til et spørgsmål om at få råd på en aldeles irrationel måde. Økonomerne tager sig selv alvorligt, når de patetisk påstår, at det ikke kan betale sig at redde økonomiens grundlag (de forstår ikke at økonomien ikke er foruden sine forudsætninger): Det er for dyrt at redde klimaet, hører man hele tiden! Eller også får vi at vide, at vi bare skal fortsætte den økonomiske vækst, der fører til problemerne, fordi det er den eneste måde at få råd til at løse problemet på! Vi har slet ikke råd til at tage os af grundvandet, det er alt for dyrt, eller også så skal vi bare ødelægge det, fordi det er den eneste måde vi kan skabe økonomisk grundlag til at rede på! Hvis ikke vi må bruge sprøjtegifte i det danske landskab, så går landbruget neden om og hjem! Konsekvenserne af denne rationalitet falder uden for den økonomiske rationalitet, eller også registreres de i de mere perverse økonomiske vurderinger: Mandens sædkvalitet er på grund af frem-

med kemi af en sådan beskaffenhed, at landets fertilitetsklinikker har kronede dage (Mangel på levedygtigt sæd fører til økonomisk vækst!). Vandværkerne skaber arbejdspladser og økonomisk omsætning ved at rense grundvandet, ved hele tiden at lave nye borer (Mangel på rent vand fører til økonomisk vækst!). Vore ingeniører beskæftiger hinanden og ligger beslag på mange ressourcer med deres udarbejdelser af forslag til, hvordan vi skal løse de af fremtidens udfordringer, der skyldes ødelæggelsen af de naturlige livsbetingelser. Der skal meget geoteknik til, for fx at kompensere for de utilsigtede effekter, som den økonomiske omsætning har på klimaet.

Set internt i økonomisk forstand, dvs. i forlængelse af den realitet, der kommer til syne på baggrund af det økonomiske systems semantik og rationalitet, så kan alt, hvad der følger af utilsigtede virkninger ved det økonomiske systems virke, ses som muligheder for yderligere økonomisk omsætning. Det der i en ekstern sammenlignende betragtning af det økonomiske system entydigt handler om systemets ødelæggelser af sine egne forudsætninger, bliver i intern økonomisk forstand til et spørgsmål om at få råd til eller tjene på erstatningerne for systemets ødelæggelser!

Forurening og ødelæggelse af mulighedsbetingelser skaber mangel, dvs. efterspørgsel. Det kan enhver se. Det kan økonomerne, vor tids præsteskab også. Ifølge præsteskabets interne betragtninger så følger udbuddet med efterspørgslen. Sådan hedder det sig i fagøkonomiens mere autistiske versioner. Man har dogmatisk vedtaget, at efterspørgslen skaber det imødekommende udbud. Det er kun et spørgsmål om tilpasning af prisen, og prisen vil altid sættes, så der opstår ligevægt. I økonomisk forstand findes mangelen slet ikke! Der findes kun forskellige priser, hvis ellers markedet får lov til at råde og regere.

Med ødelæggelsen af livets forudsætninger, så opstår behovet for at kompensere for livets forudsætninger, og de entreprenante investorer får noget at investere i. Det eneste lille problem med regnestykket er det, der handler om, at penge ikke kan erstatte livets betingelser. Det er ganske rigtigt, at den økonomiske vækst delvist er betinget af de former for destruktion af livsbetingelser, som den økonomiske vækst har ført til. Men det, som den økonomiske rationalitet ikke begriber, det er, at verden ikke er blevet større eller rigere af, at grundvandet er blevet ødelagt, eller af at fiskene i verdenshavene enten er bortfiskede eller døde som følge af forurening, heller ikke selv om der er skabt omsætning i forsøget på at kompensere for ødelæggelserne.

Økonomerne begriber heller ikke, at menneskeheden ikke er blevet rigere af at den ene mand betaler den anden mand for at gøre sin kone gravid, og at vi langt fra kan regne med, at det er muligt at betale nogen for at forhindre verdenshavene i at blive så forurenet af CO₂, at livet og atmosfærens sammensætning ændrer sig, på en måde der er uforenelig med hensynet til menneskets egen biologiske konstitution.

Det moderne samfunds største succeskriterium er anfægtet af sig selv. Det vigtigste i det moderne samfunds udviklingstro, og meningen, i alt hvad man stræber

efter i det moderne samfund, er anfægtet af, at den økonomiske vækst på en lang række områder er stødt på sine egne forudsætninger. Den økonomiske vækst er forklaringen på, at en lang række af dens forudsætninger forsvinder.

Men behovet for at tro på den økonomiske vækst som formålet med tilværelsen er så stort, så alene angsten for at miste troen blokerer for indsigten i det meningsløse og destruktive i netop den livspraksis, der bygges op om troen på den økonomiske vækst. Det irrationelle tabu, forbudet mod rationel kritik af den økonomiske rationalitet, er en realitet, tilhørende de troendes verden, der af samme grund fortsætter og bidrager irrationelt til den potentielt skæbnesvangre udvikling.

Fællesskabets indre og ydre trusler

Hvor mennesket historisk har haft held med at se truslen som noget ude fra kommende, der må det i dag, takket være sin egen succes bl.a. i økonomisk forstand, indrømme, at mennesket er blevet sin egen største trussel.

Mennesket har i forhistorisk tid kunnet finde indholdet i tilværelsen ved at holde sammen mod de eksterne trusler; i det at overleve på trods af de farer og udfordringer, som det har mødt i sin omverden. De første 90 tusind år af de ca. 100 tusinde år, som mennesket har eksisteret i sin nuværende form, drev det rundt i mindre horder, hvor sammenholdet mod den ufatteligt store omverden var indholdet og udfordringen i livet. Men over de sidste 10 tusind år har mennesket opnået så stor succes, udbredelse, og udøver nu så stor indflydelse på sine egne livsbetingelser, at det truer med at underminere sine egne forudsætninger, og dermed sit eget livsgrundlag her på den lille absolut begrænsede blå planet. Mennesket har sejret, og fylder nu så meget, at det eneste, der for alvor truer mennesket, det er mennesket selv.

Anfægtelsen af menneskets tro på udviklingen, af menneskets stræbsomhed, kommer fra mennesket selv, inde fra. Det rammer kernen i de moderne succeskriterier, kernen i det, som mennesket har holdt sammen om, troet på, i kampen mod det ydre. Det er selve den rationalitet, der ligger i fremskridtstroen / udviklingstroen, der er truet af sig selv.

Succeskriterierne er af samme grund nødt til at blive omfortolket, revurderet og defineret på ny. Man må forstå, at truslen kommer inde fra og ikke ude fra. Det er forudsætningen for, at det moderne samfund igen kan genvinde en form for alment forpligtende rationalitet. Men ind til videre, må man sige, at der netop ikke findes nogen alment forpligtende rationalitet i det moderne samfund. Der er kun delrationaliteter, antagonisme, modsigelser, konflikter og paradokser.

Mennesket må bl.a. genoverveje sin tro på økonomisk vækst, retningen i sin udviklingstro.

Og her er angsten for at miste troen på den økonomiske vækst problemet, fordi angsten for at miste meningen i tilværelsen forhindrer os i at tvivle på og revurdere det hensigtsmæssige i fortsat forfølgelse af meningen i dens nuværende form.

Finanskrisen er ikke bare en krise, men den perfekte begrundelse for at revurdere troen på det frie marked og meningen med evig økonomisk vækst

Forestillingen om det frie marked, hvor individets bestræbelser på at opnå det største udkomme for sit eget vedkommende ifølge markedets lov skulle garantere for den samlede sociale udvikling mod den bedste af alle verdener, er kernen i troen på det hensigtsmæssige i markedet og den økonomiske vækst. Individets bestræbelse på ikke bare at overleve i økonomisk forstand, men på at maksimere sit udkomme, beskrives ideologisk som driften og garantien for det hensigtsmæssige ved markedet. Det er troens indhold, markedsfundamentalismens trossætning. Det der beskrives som markedets dynamik, inertien og driften bag markedet.

Problemet er, at det kan blive et problem at overleve, fordi vi (på markedets betingelser) er nødt til at leve, som om det var et problem at overleve²?

Absolut paradoks, partiel selvmodsigelse eller konflikt?

Hvis det siges, at der stadig leves for at overleve i økonomisk forstand i den rige del af verden, så er der naturligvis tale om et "som om". I grunden behøver det ikke være et problem at overleve. Nødvendigheden er for længst afskaffet. Overskuddet er der materielt og økonomisk. Men alligevel fokuseres der primært på økonomisk vækst, "som om" det var hensigtsmæssigt at stræbe efter den i en uendelighed. Det følger af markedets lov, det marked, der af ideologiske/religiøse grunde er blevet ophøjet til løsningen på alverdens problemer, men som altså har alvorlige problemer her under finanskrisen, og som er forklaringen på en lang række af de selvskabte problemer, som civilisationen står over for.

Over for påstanden om, at vi lever som om det drejer sig om at overleve, vil de troende fremføre, at der med den økonomiske vækst er tale om noget andet end en kamp for overlevelse. De påstår, at væksten er kvalitativ og udtryk for udvikling.

Det er måske deres oplevelse, og den kan isoleret set være af god kvalitet og sand som sådan. Dvs. den kan være sand nok, for så vidt, som erfaringen kan begrænses til sin egen realitet. Indskrevet i realiteten, dvs. set i forhold til samfundets brud på de nødvendige hensyn til egne forudsætninger, så er der dog nok snarere tale om en løgn, der er sat i verden for at dække over og erstatte den alt for påtrængende og aldeles velbegrundede men ubekvemme tvivl, der hersker i de små sind omkring troen på det hensigtsmæssige i evig økonomisk vækst.

² Liberalister bliver meget fornærmede, når man omtaler deres "isme", markedsfundamentalisme, som en pendant til socialdarwinismen. Men konkurrencen, kampen blandt de mere eller mindre egnede på markedets betingelser, antager i markedsfundamentalismens, liberalismens ideologi, positionen som systemets formålsmæssighed, meningen i markedet. Af samme grund nægter man at se i øjnene, at systemet er selvnegerende, netop på grund af sin ideologisering af formålsmæssigheden i det at overleve. Man nægter t se i øjnene, at mennesket truer sig selv, fordi det "tror på væksten"; at det truer med at underminere sine egne livsbetingelser, fordi det lever for at overleve, hvor det ellers ikke ville have været noget problem, hvis man ellers kunne have fundet ud af at leve for noget andet, end at leve for at overleve på et marked, der konstant svigter alle de forventninger, der retter sig mod det.

De store spørgsmål står der: Hvad er det, der gør, at det i historisk forstand uovertrufne økonomiske råderum – som vi har nu lige nøjagtigt her hos os i det lille smørhul højt mod nord for Euroen – alligevel ikke kan blive stort nok? Hvordan kan væksten, på trods af alt hvad vi ved, blive ved med at fremstå som løsningen på alle problemerne, dvs. på trods af hvor indlysende det er, at det er selv samme vækst, der skaber mangel, forurening, global opvarmning, fødevaremangel, mangel på rent drikkevand, forsvindende biologisk og kulturel diversitet, monokulturer i social og biologisk forstand, død, elendighed, fattigdom, mental forarmelse, dumhed, grimhed, løgn, kommercielt pis i uanede baner formidlet af statssubsidierte kommercielle massemedier?

Vi taler og opfører os, ”som om” alle problemers løsning afhæng af den udvikling, der hedder økonomisk vækst. Sådan ”er” vores kultur bare, konservativ, ureflekteret og rigtigt domineret af sin egen indre pålagte tvang, forbudet mod at tvivle; **TABUET.**

Vi taler ”som om” at kampen om at berige sig på markedets betingelser er selve udviklingen, ”som om” kampen om overlevelse i økonomisk forstand ikke netop er det eneste, der truer det sociale fænomen, der noget misvisende betegner sig selv som ”kloge Åge”, eller på uddødt fremmedsprog (latin), homo sapiensa.

Vi lever i forsøget på at bevare troen på, at formålet med at tilegne sig yderligere økonomiske midler altid vil bevare sin gyldighed, dvs. med en indstilling til tilværelsen, der havde sin gyldighed, al den tid hvor det var et problem at tilfredsstille elementære behov. Og når vi fortsat gør det, så må det ligge i de nedarvede livsmønstre, som ”burde have overlevet sig selv”; for vi truer med at ødelægge vore forudsætninger, netop fordi ”vi lever som om problemet var at overleve”. **Det er dybt dybt irrationelt og paradoksalt.** (Godt Nat Åge/Kloge Åge)

Ikke en fornuft, men flere delrationaliteter mod og med hinanden

Den overordnede fornuft eksisterer ikke i den form, som rationalisterne i det moderne oplysningsprojekt forudsatte. Modsætninger mødes, ikke som overvundne, men som paradokser: Succes er ikke succes.

Hvad er sammenhængen i denne selvmodsigelse? Man taler om homo sapiensa, det fornuftige dyr, kloge Åge.

Teoretisk er der mange muligheder for at identificere det paradoksale. Men måske er en del af problemet også, at det moderne samfund er lidt for overbevist om, at der eksisterer en overordnet rationalitet. Samtalen fortsætter, ”som om” der var en overordnet fornuft. Men i det moderne demokratiske samfund med fri markedsøkonomi, der findes den instans ikke, som kan tage ansvaret for helheden: Samfundet er ikke repræsenteret i samfundet, dets selvbeskrivelse er ikke en. Der er for mange udgangspunkter for at begribe det hele. Alle udgangspunkterne bidrager til kompleksiteten i det sociale med deres respektive forenklinger af det socia-

le og alt andet, uden på nogen måde at kunne siges at svare til noget som helst andet end sig selv, sin egen delrationalitet, realitet, konstruktion.

Juridisk har individet ret til at stræbe efter succes, selv om summen af individernes stræbsomhed skulle afsløre sig som en generel trussel for hele samfundet.

Men sociologen kan godt se, at der aldrig er tale om en løsrevet kun individuel succes, der hvor **individet** har individuelt held i **økonomisk** forstand. I øvrigt er individualismen på ingen måde et individuelt fænomen. Den er, som alle andre "ismer", et socialt fænomen.

Distinktionen mellem høj og lav indkomst lever ved sin egen iagttagelsesform. Distinktionen mellem høj og lav status er med til at komplicere **det sociale**. Individets selvforståelse falder i det sociale. Det ser, at det bliver iagttaget på baggrund af dets økonomiske præstation. Man kan næsten sige, at kun idioten er i stand til at se stort på det omgivende samfunds spejlinger af sig selv, og de iagttagelsesformer, som det må genspejle sig på baggrund af. Individet er her hjælpeløst overladt til den måde, som det bliver vejret og målt på i det sociale. Det frie marked overlader intet til friheden. Du er som individ i det sociale dømt til at leve for at overleve, ellers så er du en taber. Hvis ikke du bidrager til selvdestruktionen, så fordømmes du til taberrollen. Det frie marked adlyder kun sin egen patetiske nødvendighed.

Det politiske system repræsenterer ikke samfundet. Hvis markedets individualisme, den individualistiske succes, er menneskets trussel, er det usandsynligt, at det politiske system skulle kunne ændre på det.

Martin Lidegaard, De Radikales energi- og klimaminister, ved det. Derfor taler han videre i almindelig vækstfikseret forstand. Han har slet ikke råd til officielt at sætte spørgsmålstejn ved vækstfilosofien. Det ville øjeblikkeligt underminere hans politiske magt.

I det politiske system hersker der **ingen overordnet rationalitet**. Den politiske kamp om magten udstikker det politiske systems kriterier for succes, og det kan sætte alle andre politiske hensyn ud af kraft.

Ingen og intet særskilt kan bære **ansvaret** for, at individet i individualismens navn bidrager maksimalt til fjernelsen af betingelserne for overhovedet at opnå succes i kraft af sine individuelle bestræbelser på at opnå individuel succes. Det er **den store fælles udfordring**. Det er paradokset.

Paradokset lever og iagttages i mange former.

Interesser går på tværs af hinanden. Den rige del af verden lægger beslag på de fleste af de knappe ressourcer, som resten af verden også vil have del i. Ca. 15 % af verdens befolkning ligger beslag på mere end 4/5 af verdens absolut begrænsede livsbetingelser, naturressourcer, agerjord, fiskeprotein, energi, osv. Konflikten

mellem interesser er i sig selv ikke en logisk selvmodsigelse. Men konflikten opløses ikke med den rige verdens forbrug, tværtimod. Det er løgn, det som de kommercielle medier lever af at fortælle det købedygtige segment, nemlig at segmentets forbrug er vejen ud af de fattiges fattigdom, mangelen på livsrum og veje til et renere miljø. Forbruget og omsætningen i økonomisk forstand er forklaringen på fattigdom, mangel og forurening.

Konkret er det dog ikke sådan, at enhver individuel bestræbelse på at berige sig selv behøver at underminere andres muligheder for at realisere sig selv. Men modsat antagelsen i de klassiske økonomiske teorier så er det altså tit sådan.

Det økonomiske systems konstituerende paradoks handler om, at bestræbelsen på at afskaffe mangel et sted fører til mangel et andet sted. Mangel er forudsætningen for efterspørgsel i økonomisk forstand; uden efterspørgsel, mangel, ingen økonomi. Den kun pengeøkonomiske vækst ernærer sig ved at sætte den mangel i verden, som dens rationalitet centrerer sig om at afskaffe. Abstrakt økonomisk vækst fører på mange måder til reel og fysisk fattigdom.

Forestillingen om den absolutte selvmodsigelse forudsætter, at man arbejder med en omfattende enhed i iagttagelsen. Paradokset dækker over, at det er det samme, der er forskelligt.

Modsigelsen bliver til den altomfattende, altnegerende selvmodsigelse i det øjeblik, hvor bestræbsomheden på at realisere sig fører til ophævelsen af alle muligheder for alle. Det kunne være det **absolut paradoksale overlevelsesforsøg**, absolut paradoks, at det, der er, i bestræbelsen på at realisere sig selv, opløser, eliminerer og udsletter sig selv eller sine egne forudsætninger og dermed ad omveje sig selv.

Men forudsætningen, for at kunne reflektere over paradoksien i det moderne samfunds dyrkelse af sine succeskriterier, ligger i gradueringen af paradoksien, i definitionen af den partielle selvmodsigelse. **Den partielle selvmodsigelse** anfægter også kernen i delrationaliteterne med deres succeskriterier, f.eks. det økonomiske system med dets væstkriterier.

For at undgå kritikken af kernen i det økonomiske systems rationalitet, har de troende af dogmatiske og strategiske grunde forsøgt at reducere kritikken til dommedagsprofetier, under den stiltiende antagelse, at absolutte paradokser, dommedagsprofetier, er uinteressante.

Forsøget på at se den økonomiske vækst som forudsætningen for at kunne løse alle problemer, inklusiv dem, der skyldes den økonomiske vækst, tåler ikke fremstillingen af løsningen som del af problemet. Det er udtryk for, at, den økonomiske rationalitet ikke tåler refleksionen over det formålmæssige i at forfølge de økonomiske målsætninger. Kernen i rationaliteten erstatter derfor paradokset med tabuet, forbuddet mod at lade rationaliteten komme til kort over for sig selv: "Dommedagsprofetier er ikke interessante"! Kritikken er alt for negativ! Vi kan slet ikke undvære vækst! Det er en tabersag at gå imod vækstfilosofien! Vi kan

forbruge os ud af mangelen! (alt sammen som talt ud af munden på Martin Lidegaard, forhenværende direktør for tænketanken Concito, medlem af folketinget og Det Radikale Venstre, markedsfundamentalist, dogmatiker og nuværende Klima- og energiminister).

Forestillingen om grøn vækst fungerer først og fremmest som et forsøg på at dække over paradokset og den partielle selvmodsigelse.

Statsminister Anders Fogh Rasmussen forsøgte de første 7 år ved magten at fortrænge og bortforklare både lokale og globale økologiske problemer. At han herefter begyndte at tale om grøn vækst, beviser ikke, at han på kvalificeret vis forstod at reflektere over grænserne for vækstfilosofiens gyldighed.

Det er på ingen måde sikkert, at den grønne økonomiske vækst, som den nye regering taler så meget om, er løsningen på de økologiske problemer. Snakken om den grønne vækst kan lige så godt ses som et forsøg på at redde genstanden for sin tro, selve de succeskriterier, der knytter sig til det økonomiske system med dets rationalitet, på trods af bedre viden. Talen om at ville løse klimaproblemet, genoprette naturen, biodiversiteten, blive selvforsynende med diverse former for ressourcer klinger da også ekstremt falsk, når man ser på hvor lidt der gøres her i sammenligning med de tusindvis og atter tusindvis af milliarder af dollars og euro, der kastes efter det frie marked, i det patetiske forsøg på at redde troen på markedet, det der har skabt miljøproblemerne.

Finanskrisen, lakmusprøven

Når man ser på, hvor mange offentlige midler det politiske system har brugt i forsøget på at redde det frie marked i perioden fra 2008 og til i dag, hvor finanskrisen er eksploderet igen, ja så er det bevis på, hvor fanatisk man er i sin tro på markedet.

Ikke nok med, at man er vidne til alle de former for destruktion, som markedet fører til omkring sig, men selv i en situation, hvor markedet modtager massiv støtte fra alverdens stater og nationalbanker, der er markedet ude af stand til at stå selv.

Det vidner om fanatisme og ideologisk blindhed, at man stadig holder fast i forestillingen om det frie marked som løsningen på alle problemer, når det eneste, der holder markedet oppe netop nu, er det, der af ideologiske grunde er blevet dæmoniseret og undermineret af de troende gennem de sidste mange års fatale udvikling og dyrkelse af markedsfundamentalismen, nemlig staten, det offentlige.

Man fatter ikke det meningsforladte i det man gør, når det politiske system sætter markedet ud af kraft i forsøget på at redde det med den ene hjælpepakke større end den anden. EU vil sandsynligvis beslutte at give finansverdenen en hjælpepakke på 2000 milliarder Euro i den kommende uge! Så fanatisk og blindt er man i stand til at sætte markedet ud af kraft i forsøget på at redde det! Genstanden for troen står i så glørværdigt et skær, for de troende, så de er fuldstændigt ude af

stand til at se, hvor selvmodsigende det er, når de må bære deres guddom frem, fordi den ikke kan gå selv. De fatter ikke hvor latterligt markedet er og hvor destruktivt det også er. De tror, og de glemmer sig selv og sin egen rolle i spillet. De troende har altid været den egentlige årsag til troens genstand. Markedet ville ikke kunne leve uden de troendes tro. Således har Gud hverken skabt mennesket eller jorden. Det er mennesket på jorden, der har skabt sin Gud! De troendes erfaring svarer ikke til en skid. Deres realitet falder måske nok som en del af realiteten, men de forveksler realiteten med deres egen!

Alverdens ledere afslører i den grad, hvorda troen på markedet netop er udtryk for religion. Man har nedlagt staterne og det offentlige til fordel for markedet, fordi markedet ideologisk var udråbt til at være vinderen, garanten for udviklingen. Og så står man her, hvor alt er overladt til markedet, og se! Markedet kan ikke stå! Det kan ikke stå selv, uden offentlig bistand i et væk! Pludselig er staten løsningen, nødvendig for det, der skulle have været løsningen, men som altså blev problemet!

De problemer, som markedet har efterladt menneskeheden, livet på jorden, i form af destruktion af landbrugsjord, verdenshavet, atmosfæren, biodiversiteten, naturressourcer osv. er så gigantiske, så det ikke engang giver mening at spørge sig selv, om man kan opnå midler til at afbøde disse skadevirkninger ved at fremme den økonomiske vækst, for det kræver langt mere end væksten giver af muligheder at satse på økonomisk vækst! Og på trods af denne pris, og på trods af alle de midler, som staterne, kunstigt kaster efter markedet, for at redde det, så kan det ikke en gang stå selv!

Troen på markedet er i sandhed vor tids religion.

Det økonomiske system kan ikke klare sig uden den økonomiske vækst, som der ikke er plads til. De troende er dog ude af stand til at se, at det er det økonomiske system, der er problemet. De kan ikke identificere troens genstand uden om deres irrationelle tro. Det er deres egen lille realitet.

Det mere rationelle og forpligtende spørgsmål går på, hvor meget plads der er til det økonomiske systems vækst, selv hvis det for systemet nødvendige vækst kommer i gang igen.

-
- Systemet er problemet, der hvor det kræver mere plads, end den der gives.
 - Systemet er problemet, der hvor dets krav om vækst støder mod sine egne forudsætninger.
 - Systemet er problemet, der hvor det i sin bestræbelse på at afskaffe mangelen, skaber mangel.
-

Systemet kan beskrives forpligtende ude fra. Her fra kan det ses, at der, hvor dets rationalitet bryder sammen i paradokset, dvs. der hvor systemet i sin forfølgelse af egne succeskriterier underminerer sine egne forudsætninger, der har det mistet sin alment forpligtende karakter.

Det er der mange af dem, der demonstrerer verden over i øjeblikket, der har forstået.

Her ved man, at man ikke kan overlade det til markedet, at afgøre, hvor grænserne for markedet skal trækkes. Man kan ikke overlade det til de troende, at afgøre, hvor grænserne for markedsfundamentalismen skal trækkes.

Men det moderne samfund afslører sig med sit forsøg på at redde markedet: Det tror på markedet, og forbuddet mod at tvivle på markedet manifesterer sig så meget mere rigtigt, i takt med at markedet truer med at kollapse.

Troen på markedet er ikke udtryk for en højere rationalitet. Tabuet henter sin energi i kraft af hypotaseringerne omkring det højere! Troen på rationaliteten centrerer sig om billedet på rationalitet, men er dybt irrationel!

Uden om systemets egen rationalitet kan det fint ses, at systemet ikke ville kunne forstå, at det står i vejen for evolutionen. Alligevel har vi en tendens til at underordne alle problemstillinger de økonomiske. "Som om" økonomien repræsenterede den højeste rationalitet.

Spørgsmålet er, hvor pædagogisk evolutionen er. Spørgsmålet er, om den giver os chancen for at blive klogere, fx ved at lade det økonomiske system bryde sammen, før det har smadret det hele. Finanskrisen kunne være et skridt i den rigtige retning, lige som EU's mere end sandsynlige sammenbrud kunne være af det gode.

Mvh. Steen

Odense d. 21/10 2011

[Artikler af Steen Ole Rasmussen](#)

Ugens kommentar af Steen Ole Rasmussen:

[Uge 43, 2011](#)

[Uge 41, 2011](#)

[Uge 40, 2011](#)

[Uge 39, 2011](#)

[Uge 38, 2011](#)

[Uge 37, 2011](#)

[Uge 36, 2011](#)

[Uge 35, 2011](#)

[Uge 34, 2011](#)

[Uge 33, 2011](#)

[Uge 32, 2011](#)

[Uge 31, 2011](#)

[Uge 30, 2011](#)

[Uge 29, 2011](#)

[Uge 28, 2011](#)
